

Парадоксальний мовний стан у сучасній Європі

З книжки, що з'явилася у 1918 р. п. з. „Мови у новій Європі“.

Лінгвістичне становище у теперішній Європі — парадоксальне.

Матеріальна цивілізація, наука, на- віть мистецтво щораз більше стають одноцілі. Культурний европеець почуває себе щораз більше дома в усіх краях з європейською цивілізацією, себ- то щораз більше цілого світу. Так само що перед кількома роками всі культурні люди працювали для мирного мистецтва. Тепер майже всі ведуть війну тою самою зброєю. Засоби, які мають люди для спільногопорозуміння невпинно досконаляться і через те земля немов корчиться; тепер парижанин більший англійцеві чи німцеві, ніж сто літ тому своєму землякові з Шампані.

Однак мови, які виконують службу органів цієї цивілізації є дуже ріжнородні і стають щораз численніші. Знайомість німецькою мовою, англійською, еспанською, французькою та італійською не вистачає вже тим, що хотять стежити за цілою сучасною культурою.

Кожна нація, хочби найменша, хоче мати власну культурну мову. Поруч

російської мови такої важливої з огляду на кількість людей, які нею розмовляють та вагу її оригінальної літератури, всі славянські народи творять окремі мови для потреб своєрідної культури; поруч польської мови, чеської, сербсько-хорватської та болгарської, що мають за собою давні шляхотські права, повстae мова словенська та українська, що не мають давнього минулого. Кожна скандинавська країна видає твори у своїй рідній мові не тільки такі, що призначенні для народного вживання, але щораз частіше такі, що звертаються до цілого світу. Латиський і литовський народ уводять теж мову власної культури.

Коли кожна нація дістане автономію, до якої вона прямує, і коли раз запланує принцип проголошений Союзними Державами (під час останньої війни), що „народи мають право рішати самі про себе“, тоді не досить буде знати двадцять ріжніх мов, щоб стежити за культурою самої Європи. Не згадуємо вже тут про азійські народи, які вже здобули або здобувають технічну сторінку європейської цивілізації, а проте природно зберігають свої мови. Світ пряме до одної цивілізації, але мов цивілізованих народів щораз більше.

Щоб відчути труднощі, які з цього виривають, досить переїхати якийсь мовний кордон. Для тих, що хотять стежити за працею, яка йде у світі, — для вчених і людей практичного діла, ріжноманітність мов у сучасній культурі ускладнює нестерпно їх завдання. Коли до щораз тяжкої щоденної праці засвоювати собі якусь науку або технічне знання приходить ще конечність учитися всіх мов, і то щораз ріжноманітніших, то це тягар, який стає щораз тяжчий.

Хто вчиться нової мови збагачує свою культуру. Та рідко хто має силу здобувати прикрасу, що вимагає таких зусиль, — ось чому щораз меншою правдою є фраза, що ново придана мова, це нове зображення нашого душа. Чим більше одноцілою стає людська цивілізація, тим частіше мови мусить висловлювати матеріальними засобами ріжними, але паралельними, речі ті самі. Поняття не змінюються від слів, які їх висказують, і хоч яких ріжних засобів уживають європейські мови, вони стають, під впливом річей які висловлюють, вірною відбиткою одна одної.

Кількість мов, що їх уживають освічені люди, щоб висловити свою культуру, зростає без користі для загаль-

ної культури, а проте ніхто не може заперечити повного права тим, що їх творять або їх розвивають. У сучасній Європі нема ніякої ради на цю суперечність.

Ми хочемо вказати на історичні та соціальні причини, що довели до цього стану і хочемо розглянути питання, чи ці умови справді тривкі і чи нема способу поправити їх, якби надмірний їх розвиток вказував на потребу шукати ради, як цьому протидіяти.

Наукова думка повинна стояти поза метушнєю, яку розбуджують події. А проте лінгвістичні факти представлені у моїй книжці не так, немов би люди не мали на них впливу.

Мова, це установа; поодинокі люди не можуть її змінити; призначена до вживання цілої громади вона може змінитися тільки на підставі порозуміння, свідомого або несвідомого, цілого гурту людей. А все-ж спосіб, як кожна одиниця володіє мовою рішає про її пізніший розвиток; тимто кожний зокрема є відповідальний за ступінь досконалення чи псування мови, якої вживана. У кожній людській громаді існують ріжні способи говорення; від самих одиниць часто залежить, який спосіб вони вибирають; той вибір одиниць, головно, коли йде про особи впливові, не залишається без впливу на мову.

Мова еліти, головно еліти духової, стає щораз більше зразком, який накідає свій вплив, або бодай залишається зразком.

На мовний стан впливає головно стан соціальний. Існує окрема мова вчених там, де вчені творять окрему касту. Існує спеціальна мова там, де громадянство ділиться на ріжні групи, з яких кожна веде власне життя.

Щоб передбачити, як виглядатиме майбутній мовний стан, треба би відгадати, які будуть суспільно-політичні відносини у нашему столітті, яке ледви почалося. Покищо можна вказати тільки на теперішній стан, а знаючи принципи розвитку мов, передбачити можливість іншого стану, ніж теперішній.

Чим краще розумітимуть громадяни нового світу вагу свого впливу на розвиток мови, тим краще у тому світі, що твориться тепер серед крові та руїн, зможуть вони, не поневолюючи ніякої нації, завдяки свободному, але згідному вглядові одиниць, суспільних груп і народів, запанувати над напів-анархічним мовним станом нашої теперішності, щоб пристосувати її до дисциплін, яку накине людям завтрішня універсальна культура.

Пер. м. р.